سرائیکی اصطلاحات-نظری مباحث اور عملی صورتحال

ڈاکٹر اسلم انصاری*

Abstract:

Some of the modern linguistics suggest that all languages are equal in so far as their natural potential for development is concerned. Hence, no language is inferior to any other language in the world. But languages do progress and flourish to meet the demands of day to day life. Siraiki, as one of the oldest languages spoken in this part of the world, has rich literature or a vast vocabulary, but its progress along the line of modern sciences and their terminologies has been rather slow. In this article, some basic principles for term-making have been laid down and followed in the proposed Siraiki terms relating to arts, literature, languages, grammar and some of the modern, concepts. A suffix to substitute the 'ology' or 'logy' has been suggested to be used in Siraiki. Most of the terms have been derived from classical Siraiki language & literature.

اج کل دے زبان شناساں دی رائے ھے جو ھک توں زیادہ زباناں دا جانڑن، ذہانت وچ اضافے دا باعث ہوندے۔ انہاں دا اے وی آکھن ھے جو ہک زبان دی سمجھ بئی زبان دے سمجھن وچ ضرور کم آندی ہے۔ اِیہا وجہ ہے کہ جو کُجھ زباناں دی تھوڑی بہوں سمجھ، زباناں دے تقابلی مطالعے (Comparitive Study of Language) دا ذوق پیدا کر ڈیندی اے۔ زباناں دی اِیں لانویں سانویں پڑھائی دے دوران ہِک جاتے اے بحث کیتی گئی ہے، جو کوئی زبان، دنیا دی کہیں بئی زبان کولوں گھٹ نئیں ہوندی، زباناں دے بولن والے ترقی یافتہ یا غیر ترقی یافتہ تھی سگدِن، تے بظاہر ہُناں دے حوالے نال اساں اُنہاں دیاں زباناں کو وی ترقی یافتہ یا غیر ترقی یافتہ آکھ سگدے ہیں، پر اپنی اصل صلاحیت تے اندرونی طاقت دے اعتبار نال نہ کوئی زبان گھٹ ہے، نہ کوئی زبان کہیں ڈوجھی زبان کولوں وَدھ ہے، اگر اج کہیں زبان دا ''اکّھر دھن'' (ذخیرۂ الفاظ، لفظاں دا سرمایہ) تھوڑا ہے، تاں اُوندی وجہ زبان دی کوئی اندرونی خامی یا کوتاہی نیں، بلکہ اُوندی وجہ صرف اے ہے جو اُوں زبان دے بولن والیاں کوں زیادہ لفظاں دی ضرورت ای نی پئی، جیہڑے ڈیہاڑے اُنہاں کوں لوڑ پوسی، اوہ اپنی زبان وچّوں نوّیں لفظ کڈھ آسِن۔ مغرب دیاں جدید ترقی یافتہ زباناں دے الفاظ دی ھک بہوں وڈی تعداد ضرورت دے تحت وضع کیتے گئے الفاظ تے مشتمل ہے۔

* استاد شعبہ سرائیکی، بہاءالدین زکریا یونیورسٹی، ملتان۔

فنی یا علمی اصطلاحات کہیں زبان دا اہم حصہ ہوندِن۔ اِنہاں کوں اہلِ فن ای ایجاد کریندن تے اہلِ فن ای رواج ڈے کے زبان دا حصہ بنڑیندِن۔ بعض اوقات ادارے یا علمی گروہ وی اصطلاحات وضع کرن دا کم کریندن۔ لیکن نویاں اصطلاحات وضع کرن دے سلسلے وچ سب توں وڈا اعتراض اے کیتا ویندے جو سئیں، زبان دا تاں ہک خودکار نظام ہے، ایندے وچ الفاظ دا وادھا جان بُجھ کے نیں کیتا ونج سگیندا، یعنی اے ہِک فطری تے اِرتقائی عمل ہے، جیکوں قدرتی طور تے اگوں ودھنا چاہیدے، لیکن گزشتہ ہک صدی وچ اُردو، انگریزی تے چینی زبان دے شعوری ارتقاء نے ثابت کر ڈِتّے جو ارتقاء دے عمل کُوں شعوری طور تے تیز وی کیتا ونج سگیندے! جدید فارسی زبان ہک منفرد زبان ہے، جیندے وچ علمی اصطلاحات شعوری طور تے وضع کر کے اُنہاں کوں زبان دا حصہ بنڑایا ویندے۔ سرائیکی ہک بہوں قدیم زبان ہے، لیکن ایندا ارتقائی عمل ہک عرصے توُں جمود تے تعطل دا شکار ہے، سرائیکی شاعری توُں تھوڑی دیر کیتے قطع نظر کریندے ہوئیں، خود سرائیکی زبان دی گالھ کرّوں تاں اِیہو آکھڑاں پوندے جو سرائیکی زبان وچ پچھلے سو سال وچ بے شمار تغیرات پیدا تھین کجھ تبدیلیاں تاں پچھلے چالہی پنجھاہ سال دی گالھ اِن۔ لیکن اِنہاں تبدیلیاں دا کوئی تحریری ریکارڈ، یا علمی تجزیہ یا مطالعہ موجود کوئے نیں، بزرگ نسل دے لوک اتفاق کریسن جو پچھلی اَدھی صدی ءِ چ بول چال دی سرائیکی (SPOKEN SERAIKI) وچ بہوں تبدیلیاں آئین۔ کتنے ہی لفظ ھَن جیہڑے مثلاً میں پلیّے ویلے اپنے وڈیاں کولوں سُنڑ دا ھَم۔ پر اَج او الفاظ نہ کتھائیں لکھیندن نہ کتھائیں سُڑیندن۔ ول اے ہے جو پچھلے سو سوا سال ءِ چ اردو، انگریزی تے بیاں ہمسایہ زباناں دے ثقافتی اثرات نے وی بہوں حد تک سرائیکی دے ذخیرۂ الفاظ تے اثر کیتے، تے کہیں حد تک سرائیکی جملے دی ساخت کوں وی متاثر کیتے۔ لیکن اِیں گالھ توُں وی انکار نی کرنا چاہیدا جو جدید سرائیکی ادب تے لسانی شعور نے جدید تے ہمعصر زباناں توُں کافی اثرات قبول کیتِن، جدید سرائیکی وچ علمی اصطلاحات دا مسئلہ خاصا اہم ہے۔ جدید اُردو نثر وچ علمی اصطلاحات زیادہ تر عربی تے فارسی توں گِدّے گین۔ سرائیکی نثر وی انہاں اصطلاحات کولوں کم گھن سگدی ہے، تے سچ اے ھے جو اج وی علمی یا تنقیدی سرائیکی نثر وچ زیادہ تر اُردو وچ ورتیجن والیاں اصطلاحات ای ورتیندیاں پین، پَر سرائیکی زبان دے اُسرن تے نِسرن کیتے ضروری ہے جو اے زبان آپنی اندرونی طاقت کوں دریافت کرے۔ تے آپنے امکانات کوں دُنیا تے ظاہر کرے، ایں کم کیتے ضروری ھے جو سرائیکی وچ اصطلاحات وضع تھیون؛ جیہڑیاں سرائیکی زبان دے مزاج تے اوندے پس منظری کلچر نال الامیل رکھیندیاں ہونون۔ ہیں سلسلے وچ میڈی اے کوشش شاید ایں ضرورت کوں کہیں حد تک پورا کر سگے۔ اصطلاحات سازی دے ایں کم اچ میں

انگریزی تے اُردو زباناں توں بہوں استفادہ کیتے۔ سرائیکی کوں علمی تے ادبی اعتبار نال خود کفیل تھیون کیتے جیہڑا کم پچھلی ہک صدی اِچ کرنا چاہیدا ہئی اوہُن تک نی تھیا۔ اردو عربی تے فارسی اصطلاحات کُوں قبول کر کے اپنی بولی وِچ رچاونا، وی کوئی غلط کم نیں۔ لیکن اگر زبان دے اپنے مزاج تے اوندے جنیئس دی رہنمائی وچ زبان ءِچ وادھا کیتا ونجے تاں اے وی کہیں طرحاں نال غلط نیں تھی سگدا۔ زباناں قدرت دی دین ہِن، خداوند تعالیٰ دی قدرت دیاں نشانیاں (آیات) ہِن، انہاں تے غور وفکر، انہاں دی مزاج شناسی تے اِنہاں دی انفرادی خصوصیات کوں سمجھن دی کوشش قدرت دا عین منشاء نظر آندے۔

اصطلاحات سازی دا ہِک بُنیادی اُصول

(۱) مغربی اندازِ بیان وِچ آکھیا ویندے جو ہر زبان دا ہِک انفرادی مزاج، اُوندی ہِک رُوح، تے اُوندا ہِک جنیئس ہوندے۔ اِیں لفظ توں مراد غالباً ہر زبان دا اپنا خاص مزاج، اُوندی قوتِ تخلیق تے اُوندی صلاحیتِ کار ھے۔ آکھیا ویندے جو اصطلاحات، زبان دے اِیں بنیادی مزاج تے اوندے فطری جوہر نال ہم آہنگ ہونوڑیں چاہیدے ہِن۔ چنانچہ اِیں کم کیتے بُنیادی رہنما کہیں زبان شناس دا ذوق و وِجدان ہی تھی سگدے۔ لیکن اِیں ذوق و وِجدان کُوں فوری طور تے علمی مدد دی درکار ہوندی ھے۔ تاکہ ذوق و وِجدان علمی معیاراں تے پورا اُتر سگے۔ اِیں کتابچے وچ تُہا کوں جیہڑھیاں تے جِتنیاں اصطلاحات نظر آسِن، اُنہاں دے انتخاب یا اُنہاں دی گھڑت ءِچ، اِنہاں ڈُوہاں چیزاں دی کارفرمائی رہی ھے!

(۲) ڈوجھی گالھ اے ھے جو اصطلاح اگر زبان دے وَرتیندے ذخیرۂ الفاظ وِچّوں چُنی ونجے تاں سب توں وَدھ ھے، ایندے نال زبان کوں معنوی وسعت وی حاصل تھیندی ھے تے اصطلاح سازی دا مقصد وی حل تھیندے۔

(۳) اگر ورتارے دے الفاظ کہیں خاص مفہوم یا تصوّر واسطے کم نہ ڈیون تاں وَل زبان دے کلاسیکی ذخیرے دی طرف رجوع کرنا چاہیدے۔ اِیندے وچ وی الفاظ دیاں ڈو قِسماں سامنے آندِن، ہک تاں او الفاظ جیہڑے متروک تاں نیں، پر رائج الوقت زبان دے دائرے توں ذرا باہر ہِن۔ خاص مفاہیم تے معنیاں دی تشریح دے نال اِنہاں الفاظ دی تجدید کیتی ونج سگیندی ھے۔ ڈوجھے او الفاظ جیہڑے بالکل متروک ہِن، لیکن اگر اصطلاحات دے طور تے استعمال تھی سگدے ہونون تاں انہاں کولوں کم گھدا ونج سگیندے۔

(۴) چوتھا تے آخری ذریعہ، الفاظ تے اصطلاحات دی ایجاد ھے، جیندی بُنیاد زیادہ تر ایجاد کرن والے دی ذہانت، ذوق، علم اتے مطالعے دی وسعت تے ھے، سب تُوں وڈی گالھ اے ھے جو زبان دے مزاج نال گہری شناسائی ہونوڑیں چاہیدی ھے۔ ایں کم کیتے صرف ھک زبان ہی کافی نیں، بلکہ کئی زباناں دی واقفیت ضروری ھے۔

اصطلاحات تے الفاظ دی ایجاد واختراع دا بنیادی اصول اے ہونوناں چاہیدے جو اے الفاظ بولن وِچ آسان ہونوِن، زبان تے آسانی نال چڑھ سگن، بولن تے سُنن وِچ اچھے لگن، مجموعی طور تے خوش روپ تے خوش آواز ہووِن۔ لیکن یاد رکھن والی گالھ ھک اے وی ھے جو الفاظ وچ روانی بولن نال آندی ھے۔ اردو، عربی، فارسی تے انگریزی دے کتنے ہی الفاظ تے ترکیباں ایسیاں ہِن جیڑھیاں اِیں معیار تے پُوریاں نئیں اُتردیاں، لیکن بول چال دا حصہ بن کے رواں تھی گین، سب تُوں وڈی گالھ اے ھے جو نوّیں الفاظ تے اصطلاحات اِیہوں جئیں ہوں وِن جیڑھے زبان دا فطری تے قدرتی حصہ نظر آنوِن۔

ھک وضاحت: علوم دے ''لاحقے'' کیتے نویں لفظ دی اختراع دی ضرورت

علوم (Sciences) دے اصطلاحی ناواں دے سلسلہ وچ اے گالھ معلوم ھے، جو مغربی (انگریزی) اصطلاحات دے آخر وِچ ology یا logy۔ دا لفظ استعمال کیتا ویندے، جیڑھا یونانی الاصل ھے تے جَیند امفہوم باقاعدہ علم دا ھے۔ مثلاً (Theology, Sociology, Psychology) وغیرہ۔ اے لاحقہ یونانی الفاظ LOGIC تے LOGOS کولوں ماخوذ ھے، تے ایندے معنی علم ہی ہِن۔ اردو وِچ ایں مقصد کیتے ''یات'' دا لاحقہ ورتیا ویندے، مثلاً معاشیات، نفسیات، اقبالیات، ماحولیات وغیرہ۔ سرائیکی وچ حالی تئیں صرف ہک لفظ تجویز کیتا گئے۔ جیڑھا سئیں قیس فریدی دی اختراع ھے۔ (چند سرائیکی اصطلاحات ومترادفات) چونکہ قیس فریدی دے کم کُوں اولیت حاصل ھے، ہِیں کیتے اُنہاں دا سامنے ہوونا ضروری ھئی۔ بہرحال، انہاں logy تے ''یات'' دے کیتے ''بھوم'' دا لفظ ایجاد کیتے۔ مثلاً اسمان بُھوم یعنی علمِ فلکیات۔ بولی بُھوم یعنی علمِ لسان۔ غرض ہر لفظ دے نال ''بُھوم'' لا کے اُنہاں نے علوم دے ناں وضع کیتن۔ اے کوشش اپنی جاء تے ضرور قابلِ داد ھے۔ لیکن میں کوشش دے باوجود بالکل نیں سمجھ سگیا جو اِیں لفظ دا ماخذ کیا تھی سگدے۔ یا اے کیہڑے لفظ توں مشتق ھے، اے لفظ ''بُھوم'' یا ''بُھومی'' دی صورت وچ ہندی ءِ چ موجود ھے، جیندے معنی زمین، ملک یا ارضِ وطن دے ہِن، اے

اصل ءِ چ سنسکرتی لفظ ھے، ہیں کیتے اِیندا لسانی رِشتہ فارسی دے لفظ ''مرزبوم'' نال وی واضح ھے، جیندے معنی کہیں دی جائے پیدائش تے وطن دے ہوندِن۔ ممکن ھے سئیں قیس فریدی دے کول ایندی کوئی لسانی وجہ موجود ہووے، لیکن میڈے خیال ءِ چ ایں لاحقے دی بنیاد کہیں مصدر یا اُوندی فعلی حالت تے ہونونیں چاہیدی ھے۔ چنانچہ میں سرائیکی دے قدیم ترین مصادر تے اُنہاں دی فعلی حالت دے تجزیئے دے بعد جیہڑ ھے نتیجے تے پہنچیاں، اوا ے ھے:

سرائیکی وچ ''جاننا'' مصدر دے کیتے جانن۔ یا جانڑن دا مصدر موجود ھے۔ اِیں لفظ دے ورتارے دے کئی صورتاں اے ھِن:

اوں نے جانڑیا: (اردو ترجمہ) اُس نے سمجھا۔

اوں نے جاتا: (اردو ترجمہ) اس نے سمجھا۔

میں جاتے جوتساں ہوے: (اردو ترجمہ) میں نے سمجھا کہ آپ ہیں۔

جانڑن بجھن۔ جانڑدیں بُجھدیں۔ معروف ورتارے ھِن۔

جانڑوں۔ (جانو)۔ جانڑن والا واقف کار۔

ایں مصدر کولوں میں ہِک حاصل مصدر وضع کیتے جانڑتا (جانتا) جیندے معنے اے ۔۔۔۔ کیتے ونج سگیندن: سمجھ بُوجھ۔ فہم وفراست۔ تے شعور Consciousness۔ چنانچہ اِتھوں میں ''آپ جانتا'' یعنی خود آگہی (Self-Consciousness) وی وضع کیتے۔ ایں اصلی مصدر دی ہِک فعلی صورت (Verb-Form) عام ورتارے وچ وی ھے۔ مثلاً آکھیا ویندے جو ''او اے ساری گالھ جاتی وڈے'' اے Expression قصباتی ضرور ھے۔ لیکن چونکہ اصل مصدر توں ماخوذ ھے تے جانڑن (جانن) دے صحیح ترین معنے ڈیندے۔ چنانچہ ایں لفظ دے سارے اشتقاقات کوں سامنے رکھ کے میں علم دے معنیاں وچ تے logy تے ''یات'' دی جاء تے ''جاتی'' دا لفظ اختیار کیتے، جیندے ءِ چ past-participle دا مفہوم موجود ھے، یعنی That which is known۔ اے لفظ خفیف الصوت، (لطیف آواز اں توں مرکب) تے آسانی نال ڈوجھے الفاظ دا حصہ بن سگدے۔ مثلاً بولی جاتی، علمِ زبان یا علمِ لسان۔ آدم جاتی، بشریات (Anthropology) بول جاتی، لفظاں دی ماہیئت دا علم۔ یعنی Philology۔ ایں لفظ دی سب توں وڈی خوبی اے ھے، جو اے ہر حال ءِ چ جانڑن (جانن) سمجھن تے شعور و آگہی دے معنے ڈیندے، تے ''علم'' دے مفہوم کوں بھرپور انداز ءِ چ بیان

کریندے۔ اِیندے کولوں بئے صفاتی لفظ وی بنڑائے ونج سگیندن۔ اسمِ فاعل بنانون کیتے ''جان'' دا لاحقہ استعمال تھی سگدے۔ جینویں بولی جان، وغیرہ۔

ھِک بئی وضاحت: فارسی یا عربی تے سرائیکی الفاظ دا جوڑ

اہلِ علم ایں گالھ توں واقف ہِن جو اردو زبان وچ فارسی تے خالص اردو یا ہندی دے الفاظ کوں اضافت (زیر) دے نال نئیں ملایا ونج سگیندا۔ مثلاً اسّاں کہیں صورت وی سڑک کشادہ، آم شیریں، گلی تنگ استعمال نی کرسگدے۔ جعفر زٹلی نے مزاحیہ انداز ءِ چ اِیہو جیاں تراکیب ضرور وضع کیتیاں ہَن، مثلاً ع۔ ''وہ پاجامہ ء چوڑیوں دارِاوٗ''۔ وغیرہ۔ لیکن اردو وچ اے صورت رائج نہ تھی سگی، جدکہ سرائیکی زبان دے مزاج ءِ چ اِیندی پوری پوری گنجائش موجود ھے، بلکہ اِیں طرحاں دے تراکیب ورتاوے وِچ وی ھن۔ چنانچہ میں فارسی تے سرائیکی الفاظ کوں کِتھائیں کِتھائیں اِیں طرحاں جوڑے جو اکثر صورتاں ءِ چ اِیندا حاصِل خوش صورت تے مطبوع نظر آندے۔ مثلاً فنونِ لطیفہ کیتے ''رُوپک فن'' وضع کیتا گئے۔ جیڑھا فنونِ لطیفہ تے Fine Arts دا نہایت خوبصورت متبادل (وَٹاندرا) نظر آندے۔ (اگرچہ فنونِ لطیفہ دے بئے متبادل وی فراہم کیتے گین) لیکن اِیں طرحاں دیاں صورتاں خال خال یعنی بہوں گھٹ ہِن۔

اِرتقائی عمل دی تلافی: تخلیقی بلانگ (جست)

اونویں تاں نظامِ کائنات ءِ چ اِرتقائی حرکت دے اصولاں کوں جاری وساری تسلیم کیتا گئے، تے ارتقاء دا عمل اکثر مظاہرِ فطرت ءِ چ واضح طور تے نظر وی آندے، لیکن بعض اوقات اگر فطرت دے بعض دائریاں وِچ ارتقاء دا عمل رُک ویندے، تاں فطرت اِیں جمود یا تعطل دی تلافی بلانگ (جست) بھر کے کریندی ھے، بقول خواجہ فرید علیہ الرحمۃ:

تھل مارو دا سارا پینڈا تھیسیم ھِک بلانگ

چنانچہ انسان دا شعور تے ارادی عمل بعضے ویلے، ارتقائی عمل دی کمی کوں پورا پیا کریندا ہوندے، اِنہاں اصطلاحات تے مُترادفات) وَٹاندریاں) دے بارے ءِ چ بیاتاں میں کُجھ نئیں آہدھا، صرف اتنی عرض کرنا چاہساں، جو ہوسگدے، جو گذرے سو سال دے دوران سرائیکی زبان خصوصاً نثر تے طاری جمود دی کجھ تلافی تھی سگے۔

رسم الخط دا مسئلہ

سوائے جرمن زبان دے رسم الخط دے، دُنیا دی کہیں زبان دے رسم الخط کوں کامل یا مکمل قرار نیں ڈِتا گیا۔ بعض ماہرینِ زبان (مثلاً ڈیوڈ کرسٹل) دا خیال ھے جو دنیا دی ہر زبان دا رسم الخط اُوندی ''گفتاری زبان'' (Spoken Language) دی ''نقل'' ہوندے۔ مراد اے ھے جو زباناں آپنی بول چال دی شکل دے وچ دراصل آوازاں دا ہِک سلسلہ ہوندن، انہاں آوازاں کوں الفاظ وچ تقسیم کیتا ویندے، پر آپنی قدرتی تے قدیمی شکل وِچ زباناں، آوازاں دا مجموعہ ہی ہوندن۔ تحریری صورت ءِچ آنون نال بہوں ساریاں آوازاں یا تاں ضائع تھی ویندن یا اُنہاں دی شکل بدِل ویندی ھے۔ اِیہا وجہ ھے جو سب زباناں دے رسم الخط دیاں قدیم شکلاں ڈیکھوتاں حیرت تھیندی ھے جو اج دے مانوس لفظاں دی پرانی شکل کیا ہئی تے اج کیا ھے۔ فارسی، انگریزی کولوں زیادہ قدیم زبان ھے، اوندے رسم الخط دا ارتقاء وی کئی ادوار، توں گزرے، تے اُوں نے خطِ میخی توں گھن کے موجودہ رسم الخط تک پہنچن ءِچ کئی مرحلے طے کیتین۔ ایں گالھ تے وی اکثر ماہرینِ السنہ دا اتفاق ھے جو دنیا دی کہیں زبان دا رسم الخط وی ایہو جیھاں نئیں جیڑھا اوندیاں ساریاں آوازاں کُوں بیان کر سگے۔ جتنے رسوم الخط اِیں وقت دُنیا ءِچ وَرتیندے پئین اوکہیں نہ کہیں صورت ءِچ ناقص ھِن، یعنی آپنی زبان دے ساری صوتی دائرے تے محیط کوئے نیں۔

قدیم ملتانی (سرائیکی زبان دا قدیم ترین ناں اِیہو ھے) دا قدیم ترین رسم الخط کیا ہئی، اِیندے بارے وچ کُجھ وی نئیں اکھیا ونج سگیندا۔ بہرحال، اردو، دی طرحاں اے وی فارسی حروف وچ لکھی ویندی پئی ھے، موجودہ حالت وچ وی کئی وٹاندرے (Variations) موجود ھِن، جنہاں دیاں بعض صورتاں نال کجھ اختلاف وی کیتا ونج سگیندے، مثلاً میڈا خیال ھے جو ''لکھیا لفظ'' (Written Word) بہرحال ہِک نشان (Sign) ہی ہوندے تے اِیندی حیثیت ہمیشاں اِیہا ہی راہسی، سرائیکی دے اِضافی حرفاں دے حوالے نال ڈِٹھا ونجے تاں مثلاً ر گاف ر دی اضافی آواز کیتے اضافی نقطہ ہِک ہووے یا ڈو، ہکا گالھ ھے، اِیکوں ر گاف ر کولوں الگ کرن کیتے ہِکّو نقطہ کافی ھے، ایہا گالھ ر ڈال ر تے ر جیم ر کیتے وی صحیح ھے۔ ڈُو نقطے لانون نال اِنہاں دی صورتِ حال وِچ کوئی تبدیلی نئیں آندی۔ اِیویں ای میڈا خیال ھے جو ر ب ر تے ر ج ر کوں چھوٹے دائرے نال ظاہر کیتا ونج سگیندے مثلاً ر ب ر تے ر ج ر۔ اِیندے ءِچ تسہیل تے رفعِ اشتباہ دے کئی پہلو شامل تھی ویندن۔ تاہم اِیں تحریر ءِچ میں دائرے اختیار نئیں کیتے، تے اِیں وقت مُروّج رسم الخط کوں ہی اپنائے۔ البتہ ہِک ڈو گذارشات بیاں وی ھِن:

(۱) ڈُوچشمی ھ دا استعمال ہر اُوں حالت وچ زیادہ تر اختیار کیتا ونجے جیندے وِچ /ھ/ مکسور حالت وچ ہووے یعنی زیر نال استعمال تھئی ہووے، مثلاً ھِن، ھِم، ھِک، تے سب توں وَدھ کے /ھے/ (ہے) دی صورت وِچ ہر حال ءِچ ڈُوچشمی ھ استعمال کیتی ونجے تا کہ ایندے تلے زیر ڈے کے وضاحت نہ کرنی پووے۔

(۲) ہمزہ (ء) وی ہِک اِضافی علامت ''ھے'' تے ''وچ'' دے ابتدائی آواز اں دی تخفیف دی صورت وچ راقم الحروف دی تجویز کردہ، جیکوں ڈاکٹر مہر عبدالحق مرحوم نے قبول اتے پسند کر کے فوری طور تے اِیندا استعمال شروع کر ڈِتا ہئی، اج کل اے بہوں حد تئیں زبان دے ورتارے ءِچ شامل تھی گئی ھے، تے گالھ مہاڑ دی قدرتی روانی کوں، نیز شعری اوزان ءِچ /ھ/ دی تخفیفی صورت کوں ظاہر کریندی ھے۔

(۳) جِتھاں ممکن ہووے، تے ہئ کوئی رُکاوٹ موجود نہ ہووے تاں ''اڑون'' (ن) کوں ''ڑ'' تے ''نون'' دے ملاپ نال وی ظاہر کیتا ونجے، مثلاً ہُنیں کوں ہُنڑیں، بنن کوں بنڑن لکھن وچ کوئی حَرج نیں ہونوڑاں چاہیدا۔

اُمید ھے جو مجوزہ اصطلاحات تے مُتبادل الفاظ دے نال نال رائج الفاظ دے بعض نومتعین معنیاں کوں اہلِ ذوق تے اہلِ تحقیقی توجہ تے استحسان نال ڈیکھسِن، تے اِنہاں دی فنی تے علمی قدر و قیمت طے کرن وِچ ساریاں گالھیں کوں ہِک پاسے رکھ کے سرائیکی زبان دی علمی، ادبی تے لسانی ترقی، دے مقصد کوں پیشِ نظر رکھیسِین۔

اِنہاں اصطلاحات تے متبادل الفاظ دی تشکیل و تجویز ءِچ اردو، عربی، فارسی تے ہندی زباناں دی صرف و نحو (گرامر)، لسانیات (Linguistics)، علم الاصوات (Phonetics)، علم الالفاظ (Philology)، زباناں دے تقابلی مطالعے، علمِ رسوم الخط (Graphology) تے تاریخ السنہ (History of Language) دے علاوہ اِنہاں زباناں دے شعر و ادب توں وی بقدرِ استطاعت استفادہ کیتا گئے، مقصد آکھن دا صرف اے ھے جو انہاں ساریاں اصطلاحات تے مترادفات دے پچھوں علمی توجیہات موجود ھِن، جنہاں دی تشریح کِتھائیں کر ڈِتی گئی ھے تے کِتھائیں نیں کیتی گئی۔ اُمید ھے کہ اے کوشش تے کاوِش انشاءاللہ کہیں نہ کہیں کم ضرور آسی۔

ادب، ڈراما، خوش روپ یا روپک ہنر (فنونِ لطیفہ) تے کریندے کاج (پرفارمنگ آرٹس)

ادب، ساہت	ادب	Literature
کوتیہ	شاعری	Poetry \ Verse
کَوِتائی	عوامی شاعر	Poet, Bard
	(بحوالہ چراغ اعوان: ع۔ ''کوتائی آون داراں پکیندے'')	
بول مالا	نظم	Poem
کھیل تماشا	ڈراما، فلم	Drama\Film
لوک تماشا	عوامی فلم ڈراما	Trek-Drama
قصہ کہانی	کہانی، داستان، افسانہ	Story
روپ جاتی	جمالیات	Aesthetics
روپ	خوبصورتی، حسن و جمال	Beauty
مُکھ روپ	چہرے کی (یا ظاہری) خوبصورتی	Face Beauty
سوجھلا	روشنی (مستعمل)	Light
لاٹ	روشنی کی شعاع	Ray of light
پالاٹ	اسٹیج کے زیریں حصے سے نکلنے والی روشنی (ڈراما)	Fool light
پردہ	پردہ، (ڈراما) (مستعمل)	Curtain
اُچ پڑ/ پڑواٹ	اسٹیج (ڈراما)	Stage
چوترہ	اسٹیج (ڈراما) چبوترہ کی تخفیف	Stage
مُکھڑا	چہرہ	Face
مکھوڑا	نقلی چہرہ	Mask

ڈکھ	غم والم	Suffring
مُہاگ،مہاگواں	ڈرامے کاابتدائی حصہ،تعارفیہ	Prologue\Introvetory
مُہاندرس	تمثیل(مہاندرہ=شباہت،رس=فن،جوہر)	Allegory
ساجھ	آرائش،خودآراستگی	Decoration, Self-Indalgace
ساجھویں نثر	نثرمرصع،پرتکلف تحریر،سنگھارویں نثر	Embellished Prose
سنگھار	سنگھار۔مشاطگی	Make-Up
سنگارکمرہ	میک اپ روم،گرین روم،سنگھارکوٹھا	Green Room
پاکھا	اسٹیج کے پہلو کے راستے	wing(Drama)
پارکھ	نقاد	Critic, Connoissear
الامیل	آہنگ	Phythm\Harmony
سِدھکار	ہدایتکار۔سِدَھیت(Trainer)	Director
بیلی سدھکار	معاون ہدایت کار	Assistant Director
اگواڑ	پیش منظر	Fore-front
پچھواڑ	پس منظر	Back ground
دھرت رنگ	ارضی منظراوراس کے نقش ونگار	Landscape
دھرت مان	فخرِ وطن،فرزندِ زمین	Pride of Nativity
سَدھریتا	خواہش مند،آرزومند	Desirous, Idealist
سَدھریت	تصوریت،مثالیت پسندی	Idealism
چورنگ،چوبولہ	رُباعی	Quatramie
پنج کلیہ	مخمس	Pentagone
چھی کلیہ	مسدس	Hexagonal
طرز	دُھن،اُسلوب	Tune\Style
طرزیلا	مترنم،نیزصاحبِ اُسلوب	Melodious\Stylist

سَٹھڑیاں	ہجویہ کلمات، ہجویہ نظمیں یا شعر	Derogatory Poem\s
وار	رزمیہ نظم یا شاعری	Epic, epic poetry
کافی	متغزلانہ یا عارفانہ شاعر	Lyrical\Mystic Poetry
لوک	لوگ	People
لوک لُکائی	عوام الناس	Masses
مُد	عرصہ، مدت	Time
تگا/تگامد	دورانیہ (ڈراما وغیرہ)	Duration
سُکھ سانگ	طربیہ تمثیل (سہاگ) (سانگ: سوانگ)	Comedy
ڈُکھ سانگ	المیہ تمثیل (ڈوہاگ)	Tragedy
مُونجھ	یادوں سے اُبھرنے والا احساسِ غم	Nostalgia
کِھڈکار	اداکار، کردار ادا کرنے والے	Players(Drama)
ہوکا	اعلان، ہوک مان	Announcement\Declaration
ہوکا (اسمِ فاعل)	اعلان کرنے والا	Announcer
ہوکا سئیں	اعلان کرنے والے صاحب	Announcer
ہوک سئین	خاتون اناؤنسر	Female Announcer
نینگر	آنسہ، مس، غیر شادی شُدہ عورت	Miss
سئین/بی بی	بیگم صاحبہ، خاتون	Mrs

Some General Concepts

پھول بُھوم	بہار، موسمِ بہار
پَتراڑ، پتراٹ	پت جھڑ، موسمِ خزاں
پھل ملا، پھول مالا	پھولوں کا ہار
نِیل پُھل	نیلوفر
پَدھریتا	ظاہر، سامنے

پدھریت	(اسم) سامنے ہونا، ظاہر ہونا	
پتھراٹھ	پتھریلی زمین، علاقہ	
جاننا (جانڑتا)	شعور، آگہی	
آپ جانڑتا	خودآگہی، شعورِ ذات	
ونڑکیاں	اصناف، اقسام	
مضمون	موضوع	
پچھ لگ	مقلد، متبع	
آپت	اپنائیت	
ڈکھالا	ہیولیٰ، فریبِ نظر	
بُجھارت (مستعمل)	بجھارت	
بجھکا	چیستان، معما (پہانکا: بُجھ میڈا بجھکّا تیکوں باندرلڑے ککّا)	Quiz
اُکیر	کھودکرنقش بنانا، گودنا (متعارف)	Engraving
موکھ	بظاہر منہ دِکھائی کے پیسے، معناً فقیر کا نذرانہ (مستعمل)	
تِرسیلا	آرزومند، خواہش مند	
مکھ پنا	سرورق	Title
اکھرکیر	الفاظ کی بوچھاڑ	Verbosity, Bombast
اگوا	آثار، پیش بینی	Fore-bearing
ہٹک	ممانعت، رکاوٹ	Prohibition
	(مثلاً اتھاں سگریٹ پیون دی ہٹک ہے)	
سردول	ہیرو، بہادر، سردار	Hero
	(گھول بہوں سردول اُتوں، سرگھولن مل کردایاں) مولوی لُطف علی	
سردولن، سربانو	ہیروئن، بیگم	Heroin

(پرس پری ہے ہِک سرِ بانو، سیمیں جبیں شہر دی) مولوی لطف علی

دشمن		Villin
مِزمان	مہمان	Guest
گھروگے، سنبھال لہن والے	میزبان	
بولی مند، بولی وند	کسی زبان کا اہلِ زبان	Native Speaker of the language
بولی دان	زبان دان، ماہرِ لسانیات	Linguist
بُلیار	مقرر، لیکچرر، خطیب	Lecturer, Orapor
نِرواری	مصنف، جج	Judge
مُنصفی، کاچہری	کچہری	Court
کرِندہ	فاعل	Active agent
کروِندہ	مفعول	Passive agent
گزریا اَملک	ماضی مطلق	Past
حال گزردا	حال جاری	Present Continuous

چند کتاباں دے ناواں دے سرائیکی تراجم

۱۔ اسلام وِچ مذہبی سوچ دا نواں اُسار (تشکیلِ جدیدِ الٰہیاتِ اسلامیہ)

The Reconstruction of Religious Thought in Islam

۲۔ ہوندنہ ہوند (ہستی و نیستی) Being and Nothingness

۳۔ ڈِکھالا تے حقیقت (التباس و حقیقت) Illusion & Reality

۴۔ ساہتی پَرکھ دے اُصول (ادبی تنقید کے اُصول)

Principles of Literary Criticism